

Zelena energija (stvarno) za našu decu

Autor: dr Kori Udovički

Smiruje se zabrinutost srpske javnosti energetsom krizom, ali ostaje sasvim pogrešna predstava da je za nju nekako „kriva“ zelena energija. Još gore, stvoren je utisak da je dobro što se Srbija „ne odriče“ svog uglja, i to samo nekoliko nedelja pred odsudni globalni samit o klimi u [Glazgovu](#). On se u Srbiji ni ne pominje. Neke od nedavno usvojenih [zelenih evropskih politika](#) jesu doprinele dodatnom „iskakanju“ cena energije, ali uzroci tekuće krize su drugi. Jedan je šira nepredvidivost ponude i tražnje (ne samo za energijom) u sklopu globalnog ekonomskog oporavka od pandemijske krize, a naročito u slučaju Kine. Drugi je pojačano ispoljavanje klimatskih promena, za koje je zelena energija zapravo jedini „lek“. No, taman i da jeste tačno da su zelene politike „krive“ - velika bi bila greška likovati što smo se, eto, oglušili o taj napor do sad. Čovečanstvu prolazi poslednji voz da klimatsko zagrevanje zadrži negde između 1.5-2°C – granice preko koje bi naš život na zemlji postao nepodnošljiv. U slučaju da taj voz propustimo, Džef Bezos se sprema na Mars. A kuda će Srbija?

Pandemija i nezadrživi rast kineske tražnje

Tokom prošlogodišnjeg zaključavanja cena fosilnih goriva se [strmoglavila](#) – nafta je u jednom trenutku čak imala *negativnu* cenu! Isto kao što za to tad nije bio „kriv“ spor globalni prelazak na zelene izvore energije tako ni sada „žurba“ u tom pravcu nije kriva za njihov vrtoglavi rast. Ovog puta, na već raširene teškoće sa predviđanjima tražnje za svime, pa i za energijom, nadovezao se neočekivani, rekordno visoki, rast kineske tražnje za termalnom energijom (gas, uglj, nuklearna energija). U 12 meseci zaključno sa avgustom, kineska potrošnja [porasla je čak 14%](#) u odnosu na prethodni period, iako joj je ekonomski rast relativno spor. Kineska tražnja za gasom rasla je još brže, ali ne zato što se Kina odrekla uglja, već zato što je njegova potrošnja, koja je na [rekordnom](#) nivou, rasla sporije. Proizvodnja uglja porasla bi i više da bezbednosni standardi poslovanja rudnika nisu [zategnuti](#) posle niza nesreća u kojima su rudari izgubili živote.

Kina se nije odrekla uglja niti (još) smanjuje njegovu proizvodnju. Za sada ona samo (razumno i razumljivo) nastoji da svoj nezajažljivi rast potreba za energijom zadovolji sve većim učešćem obnovljive energije i mnogo sporijim rastom potrošnje uglja. Iako nema sumnje da je krenula putem obnovljivih izvora zbog svog poslovično dugoročnog pogleda na budućnost, činjenica je i da je nepodnošljiva zagađenost kineskih gradova pružila još hitniji motiv. Očigledno je i da u ovom konkretnom slučaju problem leži pre svega u neravnoteži na kineskom tržištu energije – na šta su kineske vlasti ovih dana odgovorile na jedini mogući način – [podizanjem cene](#) struje za industriju, dok se za [domaćinstva za sada najavljuje](#).

Ekstremna klima i geostrategija

S druge strane, globalno zagrevanje donelo je u toku protekle godine neuobičajeno mnogo primera „ekstremnih klimatskih događaja“ koji su delovali kako na skok tražnje tako i na pad proizvodnje energenata. Najpre, zima je [bila ekstremno](#) hladna a leto ekstremno toplo pa je potrošnja energije (naročito gasa) zimi za grejanje a leti za rashladne uređaje – skočila. Istovremeno, zbog ekstremnih kiša i poplava, pala je proizvodnja uglja u [Indoneziji](#) i Kolumbiji, ključnim snabdevačima svetskog tržišta, a [suša](#) (pogodili ste – opet ekstremna) u Brazilu smanjila je brazilsku proizvodnju hidro-energije i drastično povećala njegov uvoz uglja i gasa. Na sve to nadovezao se i podbačaj proizvodnje vetrenjača na Severnom moru usled neuobičajeno [slabog vetra](#).

Treba ovde pomenuti i geostrateške faktore, koji nisu tema ovog teksta. Izvesno je da je Rusija bar malko „oklevala“ sa isporukama gasa u nadi da će tako podstaći otvaranje gasovoda Severni tok 2. S druge strane, kineskim teškoćama doprinele su i [sankcije](#) na nabavku uglja iz Australije (koje se sad, pak, [tihu zaobilaze](#)).

Kamo sreće da je problem bio u ubrzanom prelasku na zelenu energiju! Naprotiv, emisije gasova sa efektom staklene bašte na [rekordnom su nivou](#). Ubrzavanje izgradnje kapaciteta za proizvodnju obnovljive energije jedini je mogući dugoročni odgovor na ovu, i na širu klimatsku, krizu. Međunarodna Agencija za energiju procenjuje da je trenutno takva izgradnja od strane javnog sektora [tri puta manja](#) od potrebne da bi se globalno zagrevanje zadržalo ispod željene granice. Srećom, odgovor EU na tekuću situaciju jeste da poveća planirana ulaganja u energetska tranziciju. Ipak, upitno je da li će trenutna kriza oslabiti mere na koje će svet biti spreman da se obaveže u Glazgovu. A *neophodno je* da konačno zaista proizvedu promene u načinu na koji živimo.

Zamena teza umesto čistog računa

Po ovom pitanju (kao i po mnogo čemu drugom), srpskoj javnosti se uporno plasira zamena teza.

„Ugalj nam obezbeđuje energetska nezavisnost.“ A u čemu bi bio problem da se „nezavisno“ oslanjamo na *svoju* obnovljivu energiju? Isključivim osloncem na ugalj obezbeđujemo se za narednih 30 godina, uz zavadu i odsustvo minimuma solidarnosti sa odgovornim svetom i svojim potomcima. Osloncem na obnovljive izvore Srbija može sebi obezbediti „nezavisnost“ za „vijek i vjekova“ jer nema sumnje da je Srbija značajno obdarena ovim potencijalom (iako još nemamo poštenu procenu koliko, i po koju cenu). Da se razumemo, za sada, „oslonac na obnovljive izvore“ svakako podrazumeva i neophodni oslonac na termalnu energiju za tzv. „baznu proizvodnju“. *„Sa ugljem možemo struju da prodajemo kad je skupa a da je kupujemo kad je jeftina.“* Možemo to i ako krenemo ugalj postepeno da zamenjujemo obnovljivim izvorima.

Energetska nezavisnost privilegija je malog broja zemalja, u koje Srbija svakako ne spada. Ali čak i one, ne samo SAD već na primer i [Saudijska Arabija](#), zdušno su počele da ulažu u obnovljive izvore. Činjenica je da obnovljiva energija zahteva više trgovine energijom, a to za nas znači i dublju integraciju sa evropskim energetskim tržištem. Ali ni oslonac na gas, koji je ovih dana istican sa pozitivnim predznakom, ne donosi energetska nezavisnost; a o nafti da i ne govorimo. Nisam sigurna da gas dobijamo po ekstra povoljnoj ceni – ali ako bi to bilo tačno, tek onda bi bilo jasno da tu nema nezavisnosti. U ekonomiji i politici niko ništa ne poklanja.

Pravi razlog za otpor zelenoj energiji u Srbiji jeste politička ekonomija. Jedan aspekt je da ona bez sumnje (za sada) više košta od energije zasnovane na uglju. Drugi je da je za ugalj vezan čitav niz snažnih, pa i mnogih koruptivnih, interesa. To su teški faktori za populističku vlast. Ipak, nisu nepremostivi – treba samo uzeti u obzir da u cenu fosilne energije treba uračunati i koliko nas košta u zdravlju i koliko u korupciji.

Odgovornost „običnih“ građana

Suštinsko je pitanje, ipak – odgovornost. Možemo se raspravljati oko toga koliki treba da bude doprinos „male i siromašne“ Srbije u borbi protiv klimatskih promena. Ali ne možemo se o tu borbu oglušiti. Neodgovorno je, ali i pogrešno, uljuljkivati se u predstavi da je zelena tranzicija nešto što nam nameće „zli Zapad“. Naprotiv, najjači pritisak za akciju stvorili su „zeleni“ koji su godinama demonstrirali *protiv* globalnog kapitala i moćnika, i kao takvi bili „marginalni“ u odnosu na glavne političke tokove Zapada. Na činjenice o klimatskim promenama uporno ukazuje [panel](#) Ujedinjenih Nacija sazvan još pre tri decenije, a koji danas broji više od 600 najjemenitijih globalnih stručnjaka.

Najugroženiji klimatskim promenama zapravo su najsiromašniji – njihove će, na primer, male ostrvske zemlje biti potopljene i mučna polu-pustinjska poljoprivreda postati sasvim osujećena.

Svest o neophodnosti promena ušla je punom parom u glavne političke tokove sa usvajanjem Agende UN 2030, odnosno globalnih ciljeva održivog razvoja još 2015. godine. Mi se o njih još uvek oglašujemo. Ali srećom po naše unuke, „obični“ građana Zapada sve su angažovaniji, a svest sad stiže i do sve većeg broja „moćnika“. Ovog maja u jednom danu, „obična“ sutkinja u Holandiji naložila je kompaniji Royal Dutch Shell da smanji svoje neto emisije za 45% do 2030, a mali, tzv. „aktivistički“, **hedž fond „Engine No 1“** (Lokomotiva Br. 1) izvojevao je pobjedu za sličnu promenu u politici najveće naftne kompanije u SAD – ExxonMobil. Fond je to postigao angažmanom na osveščivanju velikih deoničara, a to su penzioni fondovi običnih ljudi, da glasaju za promenu na skupštini kompanije. Istog dana, za smanjenje emisija glasali su i deoničari Chevrona, druge najveće američke kompanije. Nije više bitno da li deoničari tako glasaju zbog svesti o budućnosti svoje dece, ili zato što je glupo držati deonice kompanije koja ne prihvata činjenicu da će tražnja za njihovim proizvodom da pada, a možda jednog dana i da nestane. Bitno je da to govori da više nema sumnje u promenu.

Na početku teksta malo sam se našalila. Najbogatiji čovek na svetu, vlasnik Amazona, Džef Bezos nedavno je obavio prvi kosmički let svojom privatnom raketom: ne kaže da sprema bekstvo na Mars, već smatra da će čovečanstvo morati „tamo negde“ da premesti svoju zagađujuću proizvodnju. Ja se uzdam da to neće biti potrebno. U svakom slučaju, Srbija ne može i ne treba da pokušava da ostane „nezavisna“, a zapravo izolovana i siromašna. Zelena tranzicija vodi nas u budućnost. Bolje da tim putovanjem sami upravljamo, pametno i odgovorno koristeći svoj potencijal, nego da nas neko tera, a mi zaostajemo.